

А. Д. Мостова,

к. е. н., старший викладач, ВНЗ "Університет імені Альфреда Нобеля", м. Дніпро

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІЗУ СТАНУ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

A. Mostova,

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer of International Marketing Department, Alfred Nobel University, Dnipro

IMPROVEMENT OF METHODOLOGICAL SUPPORT OF ANALYSIS OF THE STATE OF FOOD SECURITY OF THE COUNTRY

У статті проведено аналіз сучасного методичного забезпечення аналізу стану продовольчої безпеки в Україні. Досліджено основні методичні підходи до оцінки продовольчої безпеки згідно з нормативно-правовими актами. Виділено переваги й недоліки існуючих методик аналізу стану продовольчої безпеки країни з точки зору подальшої розробки стратегії. Встановлено недосконалість методичної бази для формування стратегії продовольчої безпеки та прийняття відповідних стратегічних рішень. Доведено, що оцінка продовольчої безпеки проводиться фрагментарно з неможливістю ідентифікації проблемних складових та виявлення пріоритетних напрямів стратегічного планування. Обґрунтовано необхідність розробки об'єктивної системи показників, яка б враховувала всі складові, від яких залежить продовольча безпека.

Запропоновано методику оцінки продовольчої безпеки держави, яка враховує складові стратегії продовольчої безпеки та дозволяє виявити напрями стратегічного планування, на основі яких можна сформувати надійне підґрунтя зміцнення продовольчої безпеки країни. Для подальшого удосконалення методичного забезпечення аналізу стану продовольчої безпеки країни розроблено систему відносних величин (індексів) об'єктивної оцінки тенденцій продовольчої безпеки у порівнянні з нормативними або сприятливими за певними критеріями значеннями.

Показники для оцінювання стратегічного рівня продовольчої безпеки запропоновано систематизувати відповідно до чотирьох груп: оцінки тенденцій виробництва та його відповідності внутрішнім потребам; залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення аграрного сектору від імпортованих поставок; оцінки динаміки запасів (співвідношення виробництва і споживання); оцінки якості і доступності продовольства, збалансованості харчування. Проведено практичну ілюстрацію запропонованої методики та сформульовано висновки з проведеного дослідження щодо подальшої розробки стратегії продовольчої безпеки держави.

The article analyzes modern methodological support for analysis of food security in Ukraine. The basic methodical approaches to food safety assessment according to normative legal acts are explored. The advantages and disadvantages of existing methods of analysis of the state of food security of the country from the point of view of further development of the strategy are highlighted. The imperfection of the methodological basis for the formation of the food security strategy and the adoption of appropriate strategic decisions is established. It is proved that the assessment of food safety is fragmentary with the impossibility of identifying the problem components and identifying the priority directions of strategic planning. The necessity of developing an objective system of indicators, which takes into account all the components on which food security depends.

The method for assessing food security of the state that takes into account the components of the food security strategy and allows to identify areas of strategic planning on the basis of which it is possible to form a solid ground for strengthening the country's food security is proposed. The system of relative values (indexes) of objective estimation of food safety tendencies in comparison with normative or favorable values according to certain criteria is developed for the further improve the methodological support of the analysis of the state of food security of the country.

The indicators for assessing the strategic level of food security are proposed to be grouped according to four groups: assessment of production trends and their compliance with domestic needs; dependence of food supply of the country and resource supply of the agricultural sector on import deliveries; estimation of stocks dynamics (ratio of production and consumption); assessing the quality and availability of food, balancing nutrition. A practical illustration of the proposed methodology was made, and conclusions from the conducted research on the further development of the food security strategy of the state were formulated.

Ключові слова: продовольча безпека, показники оцінювання стану продовольчої безпеки, стратегія продовольчої безпеки держави, методика оцінки продовольчої безпеки країни, інтегральний показник.

Key words: food safety, indicators of food safety assessment, food security strategy of the state, a methodology for assessing food security of the country, an integral indicator.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Вирішення питання продовольчої безпеки входить до пріоритету основних завдань держави. Стратегічною

метою продовольчої безпеки є надійне забезпечення населення країни безпечною і якісною продукцією. Основними стратегічними цілями забезпечення продовольчої безпеки є достатність продовольства за рахунок власного виробництва та незначного імпорту; стабіль-

ність постачання продовольства на всій території країни; доступність продуктів харчування для всіх верств населення; належна якість продовольчих товарів; раціональна структура споживання. Разом з тим, незважаючи на особливу роль продовольчої безпеки в соціально-економічному розвитку країни, при її оцінці враховується тільки рівень самозабезпеченості країни та її регіонів продуктами харчування. Існуючі методики оцінки і аналізу не враховують ряд показників, що відображають ринкові, економічні та соціальні аспекти проведення продовольчої політики. Таким чином, формування стратегії продовольчої безпеки країни має спиратися на об'єктивну аналітичну базу, основою якої є методичне забезпечення. Тому вдосконалення методичних підходів до оцінки продовольчої безпеки є актуальним завданням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ВИЗНАЧЕНОЇ ПРОБЛЕМИ

Загальним проблемам продовольчої безпеки країни присвячено праці таких учених, як: О. Білорус, О. Бородіна, Я. Жаліло, Г. Калетнік, С. Кваша, Б. Пасхавер, Р. Тринько, І. Романюк, В. Трегобчук, О. Шпичак та інші. Методичне забезпечення аналізу стану продовольчої безпеки в Україні представлено рядом нормативно-правових актів. Методичні підходи й рекомендації щодо діагностики продовольчої безпеки на державному рівні розкриті у працях таких авторів, як В. Власов, О. Гойчук, П. Саблук та інших. Однак існуючі наукові підходи не завжди доцільно використовувати при розробці й реалізації стратегії, оскільки стратегічні цілі й завдання мають бути систематизовані та конкретизовані таким чином, щоб при їх вирішенні можна було встановити першочергові напрямки та оптимально використовувати наявні ресурси у залежності від стратегічних пріоритетів. Крім цього, формування стратегії продовольчої безпеки потребує більш поглибленої аналітичної бази для виявлення існуючих проблем і розробки рекомендацій щодо їх усунення у довгостроковій перспективі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження методичного забезпечення аналізу стану продовольчої безпеки в Україні та розробка методики оцінювання стану продовольчої безпеки держави для подальшого стратегічного планування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року N 1277 (далі — Методичні рекомендації), містять загальні положення щодо поняття та оцінки продовольчої безпеки як однієї із складових економічної безпеки [4]. Діагностика продовольчої безпеки за наведеною в Методичних рекомендаціях системою індикаторів базується на розрахунку наступних індикаторів: добова калорійність харчування, тис. ккал.; співвідношення обсягів виробництва і споживання основних груп продовольчих товарів, %; виробництво зерна на 1 особу, тонн; рівень запасів зерна на кінець періоду, % до споживання; частка продажу імпортованих продовольчих товарів через торговельну мережу підприємств, %.

Методичні рекомендації включають алгоритм розрахунку відповідного показника та джерела вхідної інформації. Очевидно, що оцінка продовольчої безпеки за наведеними вище показниками недостатньо ефективна, оскільки не враховує важливі показники економічної доступності продовольства для населення. В

Україні оцінка рівня продовольчої безпеки здійснюється відповідно до Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 № 1379 "Деякі питання продовольчої безпеки" (далі — Методика), яка містить сім індикаторів, для чотирьох з яких встановлено граничні значення [1]:

1) добову енергетичну цінність раціону людини, що визначається як сума добутоків одиниці маси окремих видів продуктів, які споживаються людиною протягом доби, та їх енергетичної цінності. Граничний критерій встановлений у 2500 ккал на добу, при цьому 55% добового раціону повинно забезпечуватися за рахунок споживання продуктів тваринного походження;

2) показник достатності споживання продуктів харчування, що характеризує забезпечення раціону людини основними видами продуктів та визначається як співвідношення між фактичним споживанням окремого продукту та його раціональною нормою;

3) достатність запасів зерна у державних ресурсах, що визначається як співвідношення між обсягами продовольчого зерна у державному резерві та обсягами внутрішнього споживання населенням хліба й хлібопродуктів у перерахунку на зерно. У ст. 9 Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" зазначено, що з метою забезпечення продовольчої безпеки Аграрний фонд формує державний інтервенційний фонд, який стосовно кожного об'єкта державного цінового регулювання не може бути меншим, ніж 20 % обсягів їх річного внутрішнього споживання за попередній маркетинговий період. Граничним критерієм для зазначеного показника вважається його 17% рівень, що відповідає 60 дням споживання;

4) економічну доступність продуктів, що визначається як частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств. Граничним критерієм для зазначеного показника вважається його 60% рівень;

5) диференціацію вартості харчування за соціальними групами, що відстежується в динаміці та розраховується як співвідношення між вартістю харчування 20% домогосподарств з найбільшими доходами та вартістю харчування 20% домогосподарств з найменшими доходами;

6) ємність внутрішнього ринку окремих продуктів, що відстежується в динаміці та визначається у натуральному виразі як добуток споживання певного продукту та середньорічної чисельності населення;

7) продовольчу незалежність за окремим продуктом, що визначається як співвідношення між обсягом імпорту окремого продукту у натуральному виразі та ємністю його внутрішнього ринку. Граничним критерієм для зазначеного показника вважається його 30% рівень.

Цим документом встановлено також обов'язок щорічної оцінки стану продовольчої безпеки за вказаними індикаторами. Запропонований перелік індикаторів не повною мірою характеризує продовольчу безпеку України, оскільки до методики не включені індикатори, які оцінюють тенденції виробництва та його відповідності внутрішнім потребам. Не враховано залежність продовольчого постачання країни від імпорту та ресурсне забезпечення аграрного сектору, що є важливою складовою стратегічного планування. Крім того, при оцінці достатності споживання основних продуктів харчування розраховується лише його відповідність раціональним нормам та енергетична цінність, проте не враховується рівень збалансованості за видами походження продуктів, який виступає основою повноцінного харчування, а також відсутні показники, що характеризують якість і безпеку продуктів харчування, що особливо важливо в сучасних умовах.

Натомість, у статті 11 Розділу IV проекту Закону України "Про продовольчу безпеку України" № 8370-

І надано перелік з восьми індикаторів продовольчої безпеки, показники яких відображають відсутність або наявність загрози продовольчій безпеці України, зокрема на основі критеріїв цих індикаторів як граничних показників [2]. При цьому в Законопроекті встановлено граничні критерії лише для трьох з восьми індикаторів.

Порівнюючи індикатори, передбачені в цих двох документах, варто підкреслити, що лише один з них, зокрема індикатор економічної доступності харчових продуктів, включений в обидва переліки в однаковому формулюванні. Стосовно інших індикаторів, то, наприклад, передбачений в Законопроекті індикатор рівня споживання населенням харчових продуктів включає в себе два основних індикатори, закріплених у Методиці визначення основних індикаторів, а саме: забезпечення раціону людини основними видами продуктів (критерій — 17%) та добова енергетична цінність раціону людини (критерій — 2500 ккал.).

Крім того, два основних індикатори (диференціація вартості харчування за соціальними групами та ємність внутрішнього ринку окремих продуктів), що містяться в Методиці і визначають цільовий соціальний характер концепції продовольчої безпеки, взагалі не включені в Законопроект. Натомість, перелік індикаторів Законопроекту розширений за рахунок п'яти нових, а саме [2]:

- 1) фізична доступність харчових продуктів,
- 2) стійкість продовольчого ринку,
- 3) безпечність і якість харчових продуктів,
- 4) рівень розвитку аграрного сектору,
- 5) природно-ресурсний потенціал і ефективність його використання.

Таким чином, відбувається зміщення акценту з індивідуального забезпечення продовольчої безпеки (забезпечення кожної людини) на загальне (забезпечення як наявності ресурсу як такого). Відповідно до Законопроекту, центральне місце у переліку індикаторів продовольчої безпеки, а отже, при визначенні загрози продовольчій безпеці України, займає індикатор ступеня незалежності продовольчого ринку як такий, що визначається показниками [2]:

- 1) продовольчої незалежності окремих видів продовольства (часткою імпорту у загальній структурі їх реалізації);
- 2) рівнем самозабезпеченості основними видами продовольства (достатністю запасів цих продуктів);
- 3) обсягом державних запасів продовольства;
- 4) балансом зовнішньої торгівлі продовольчими товарами.

Більше того, показник цього індикатора є ключовим для експортно-імпортної діяльності України, оскільки саме його критерій як винятку є підставою для введення законних експортно-імпортних обмежень або інших обмежень щодо забезпечення цілей продовольчої безпеки держави без порушення її міжнародно-правових зобов'язань, зокрема норм СОТ.

Можна зробити висновок, що вказаний Законопроект враховує показники, які стосуються продовольчого ринку та державних запасів продовольства, що важливо для формування стратегії продовольчої безпеки. Однак до переліку показників Законопроекту не включені ті, що стосуються виробництва продовольства та його відповідності внутрішнім потребам країни. Також у обох нормативних документах недостатньо досконалі є методичні підходи до розрахунку показників та їх інформаційних джерел, що потребує ґрунтовних досліджень і аргументованих рекомендацій.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що сучасне методичне забезпечення проведення аналізу стану продовольчої безпеки в Україні характеризується різними нормативно-правовими актами, зміст яких не узгоджений між собою.

Окремі показники містять нормативні значення, інші — ні. Існуючі індикатори не повною мірою відображають стан і динаміку продовольчої безпеки з точки зору стратегічного планування, а також не є достатньою методичною базою для формування стратегії продовольчої безпеки та прийняття відповідних стратегічних рішень. На сьогоднішній день відсутній єдиний підхід до оцінювання стану продовольчої безпеки. Також немає системи показників, яка б враховувала всі складові, від яких продовольча безпека безпосередньо залежить.

Отже, на сьогодні науковцями зроблено вагомий внесок у розвиток методичних засад оцінки рівня продовольчої безпеки, однак більшість з розглянутих нормативно-правових актів не враховує необхідність подальшої розробки стратегії на основі аналітичної бази за існуючими показниками та індикаторами. Це проявляється в тому, що оцінка продовольчої безпеки проводиться фрагментарно та не можливо виокремити проблемні складові та виявити більш або менш пріоритетні напрями стратегічного планування. Таким чином, постає необхідність розробки методики оцінки продовольчої безпеки, яка б враховувала складові стратегії продовольчої безпеки та дозволяла виявити напрями стратегічного планування, що потребують посиленої уваги, і навпаки, напрями, на основі яких можна сформуувати найідеальніший підґрунтя для укріплення продовольчої безпеки країни.

Критичний аналіз існуючих методик оцінки забезпечення продовольчої безпеки країни дозволяє надати авторську її інтерпретацію. Відповідно до розробленої структури стратегії продовольчої безпеки, показники оцінювання стратегічного рівня продовольчої безпеки пропонуються систематизувати відповідно до чотирьох груп (рис. 1).

Групування показників аналізу стану продовольчої безпеки необхідно здійснити для подальшої локалізації виявлених проблем та зосередження державних ресурсів у необхідному напрямі, що дозволить удосконалити методологічний та методичний апарат розробки стратегії та підвищити ефективність її реалізації. Всі показники доцільно подати у вигляді системи відносних величин (індексів) для об'єктивної оцінки тенденцій продовольчої безпеки у порівнянні з нормативними їх значеннями або сприятливими за певними критеріями. Вони повинні мати однакову розмірність для їх порівняння не тільки з оптимальним або нормативним значенням, але й між собою. Очевидно, що значення показника дорівнює або більше 1, вважатимемо позитивною тенденцією, а менше 1 — відповідно негативною.

Інтегральний індекс стану продовольчої безпеки країни пропонуємо розраховувати як середнє арифметичне значення суми часткових інтегральних індексів кожної з чотирьох груп показників:

$$I = \frac{I_1 + I_2 + I_3 + I_4}{4} \quad (1),$$

де I — інтегральний індекс стану продовольчої безпеки;

I_1 — інтегральний індекс тенденцій виробництва та його відповідності внутрішнім потребам;

I_2 — інтегральний індекс залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення аграрного сектору від імпортних поставок;

I_3 — інтегральний індекс динаміки запасів (співвідношення виробництва і споживання);

I_4 — інтегральний індекс якості та доступності продовольства, збалансованості харчування.

Часткові інтегральні індекси I_1, I_2, I_3, I_4 відповідно розраховуватимемо як середнє арифметичне значення всіх показників групи. Результати оцінювання рівня продовольчої безпеки за авторською методикою наведено в таблиці 1.

Рис. 1. Показники аналізу стану продовольчої безпеки

Джерело: розроблено автором з урахуванням [1; 2; 4; 8—11; 12; 14; 16].

До першої групи віднесено показники оцінки тенденцій виробництва та його відповідності внутрішнім потребам. Наведені розрахунки вказують, що аграрне виробництво в країні здатне забезпечити платоспроможне споживання (за існуючого його рівня) якнайменш у двократному обсязі. Варто відзначити підвищення рівня рентабельності виробництва у 2015 р., яке пов'язано із зростанням цін на сільськогосподарську продукцію. Однак, згідно з результатами досліджень науковців Інституту аграрної економіки, статистичні показники рентабельності сільського господарства є завищеними приблизно на третину за рахунок відсутності проведення переоцінки основних засобів сільськогосподарських підприємств, та ще на 20% — за рахунок оцінки незавершеного виробництва в цінах минулих років. Тобто рівень рентабельності приблизно удвічі перевищує фактичний, що враховує названі фактори недооцінки витрат та заниженої собівартості [15]. Невисока у порівнянні з іншими галузями економіки продуктивність праці та нижчий порівняно з середнім по Україні рівень оплати праці в сільськогосподарських підприємствах не дозволяє реалізувати їх виробничий потенціал та розвивати галузь у стратегічній перспективі, що негативно позначається на стані продовольчої безпеки.

Другу групу складають показники залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення аграрного сектору від імпортних поставок. Аналіз показників таблиці I свідчить, що проблемним для нашої країни є висока інфляція, яка впливає на вартість продуктів харчування. Однак позитивну тенденцію демонструє продовольча незалежність за окремим продуктом та баланс зовнішньої торгівлі продовольчими товарами, які суттєво перевищують нормативні значення. Так, міжнародним критерієм продовольчої незалежності є 20% рівень, перевищення якого вважається загрозливим для продовольчої безпеки країни [16, с. 26]. Згідно з Методикою, максимальним граничним критерієм для продовольчої незалежності за окремим продуктом вважається його 30% рівень [1]. Фактичне значення цього показника в Україні становило у 2015 р. 8,16% в серед-

ньому по основним групам продуктів харчування. Таким чином, внутрішній ринок забезпечений продукцією власного виробництва більш, ніж на 90%. Баланс зовнішньої торгівлі продовольчими товарами вважається позитивним при перевищенні експорту над імпортом. В Україні це перевищення склало у 2015 р. приблизно 32 рази. Таким чином, при формуванні стратегії продовольчої безпеки необхідно враховувати сильні сторони продовольчого ринку країни.

Оцінка динаміки запасів (співвідношення виробництва і споживання) за показниками третьої групи засвідчує недостатній рівень споживання харчових продуктів населенням країни, який не відповідає медичним нормам харчування. При цьому самозабезпеченість країни продовольством та обсяги державного резерву достатні для підтримання нормального харчування населення. Розробка стратегії продовольчої безпеки держави повинна передбачати і реформування соціальної політики держави, забезпечення доступності продуктів харчування та збалансованості продуктового кошику для всіх верств населення.

Четверта група містить показники оцінки якості та доступності продовольства, збалансованості харчування. За даними розрахунків найбільш критичним є індекс збалансованості споживання продуктів харчування, відповідно до якого населення України має нераціональну структуру харчування. Оскільки встановлена тенденція погіршується протягом аналізованого періоду, а інтегральний індекс I_4 має значення менше 1, то стратегічні пріоритети мають бути спрямовані на вирішення проблем якості й доступності продовольства, збалансованості харчування населення країни.

Інтегральний індекс продовольчої безпеки (I) за 2011—2015 рр. підвищився приблизно в 2 рази (з 3,37 до 6,43), що в цілому є позитивною тенденцією. Дані зміни відбулися в основному за рахунок зростання інтегрального індексу I_1 та показників із його складу, зокрема, оптимальності балансу зовнішньої торгівлі продовольчими товарами майже в 3 рази. Однак не всі часткові інтегральні індекси мають тенденцію до зростання. Так,

Таблиця 1. Рівень продовольчої безпеки країни

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	Відношення 2015 р. до 2011 р., +/-
I. Показники оцінки тенденцій виробництва та його відповідності внутрішнім потребам						
індекс достатності виробництва	1,81	1,94	1,82	2,08	2,13	0,18
індекс оптимальності рівня рентабельності виробництва	0,64	0,54	0,28	0,31	1,02	0,59
темп росту продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах	1,25	0,97	1,26	1,13	0,98	-0,22
Інтегральний індекс I₁	1,23	1,15	1,12	1,17	1,38	0,12
II. Показники залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення аграрного сектору від імпортних поставок						
індекс оптимальності продовольчої незалежності за окремим продуктом	18,62	24,68	22,13	20,24	34,06	0,83
індекс оптимальності зростання цін на продукти харчування	1,02	1,28	1,09	0,91	0,80	-0,22
індекс оптимальності балансу зовнішньої торгівлі продовольчими товарами	11,11	20,06	18,53	19,89	32,14	1,89
Інтегральний індекс I₂	10,25	15,34	13,92	13,68	22,33	1,18
III. Показники оцінки динаміки запасів (співвідношення виробництва і споживання)						
індекс достатності запасів зерна у державних ресурсах	1,15	1,26	1,14	1,21	1,27	0,10
індекс самозабезпеченості продовольством	1,13	1,06	1,15	1,2	1,22	0,08
індекс достатності споживання	0,88	0,88	0,89	0,87	0,82	-0,07
Інтегральний індекс I₃	1,05	1,07	1,06	1,09	1,10	0,05
IV. Показники оцінки якості і доступності продовольства, збалансованості харчування						
індекс оптимальності добової енергетичної цінності раціону	1,18	1,18	1,19	1,18	1,12	-0,05
індекс збалансованості споживання продуктів харчування	0,5	0,52	0,53	0,53	0,51	0,02
індекс економічної доступності продуктів харчування	1,17	1,20	1,20	1,16	1,13	-0,03
Інтегральний індекс I₄	0,95	0,97	0,97	0,96	0,92	-0,03
Інтегральний індекс продовольчої безпеки I	3,37	4,63	4,27	4,23	6,43	0,91

Джерело: розроблено автором самостійно на основі [19].

інтегральний індекс I₄, який характеризує якість та доступність продовольства, збалансованість харчування, знизився на 3% у звітному періоді. Проаналізувавши окремі часткові індекси по кожній групі показників запропонованої методики, в подальших дослідженнях необхідно виділити "вузькі місця" формування продовольчої безпеки країни, які потребують розробки першочергових стратегічних завдань.

Оцінка продовольчої безпеки за наведеними групами показників є аналітичною складовою формування стратегії. Затвердження нормативних значень показників усіх груп у стратегії та розробку відповідного плану її реалізації можна вважати початковим етапом у досягненні продовольчої безпеки. Зрозуміло, що реалізація стратегії продовольчої безпеки потребуватиме додаткової державної підтримки виробництва харчових продуктів, від чого додатково виграють підприємства аграрного сектору економіки.

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Аналіз сучасного методичного забезпечення аналізу стану продовольчої безпеки в Україні показав, що нормативно-правові акти, які містять методики оцінювання показників продовольчої безпеки, не узгоджені між собою. Не для всіх показників затверджені нормативні значення. Існуючі індикатори об'єктивно не відображають стан і динаміку продовольчої безпеки з точки зору стратегічного планування. Також не сформована достатня методична база для розробки стратегії продовольчої безпеки та прийняття відповідних стратегічних рішень. На основі аналізу нормативно-правового забезпечення встановлено відсутність єдиного методичного підходу до оцінювання стану продовольчої безпеки. Також бракує системи показників, яка б враховувала всі складові, від яких продовольча безпека безпосередньо залежить.

Відповідно розробленої структури стратегії продовольчої безпеки, показники оцінювання стратегічного рівня продовольчої безпеки пропонується системати-

зувати відповідно до чотирьох груп: показники оцінки тенденцій виробництва та його відповідності внутрішнім потребам; показники залежності продовольчого постачання країни та ресурсного забезпечення аграрного сектору від імпортних поставок; показники оцінки динаміки запасів (співвідношення виробництва і споживання); показники оцінки якості і доступності продовольства, збалансованості харчування.

Групування показників необхідно для подальшої локалізації виявлених проблем та зосередження державних ресурсів у необхідному напрямку, що дозволить удосконалити методологічний та методичний апарат розробки стратегії продовольчої безпеки та підвищити ефективність її реалізації. Кожній з груп показників відповідає інтегральний індекс, сума яких становить інтегральний індекс стану продовольчої безпеки. Подальші наукові дослідження перспективно пов'язувати з розробкою методологічних та методичних підходів щодо аналізу етапів розробки й реалізації стратегії продовольчої безпеки країни.

Література:

1. Методика визначення основних індикаторів продовольчої безпеки, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 № 1379 "Деякі питання продовольчої безпеки". Редакція від 21.10.2011 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-p>
2. Проект Закону України "Про продовольчу безпеку України" від 28.04.2011 № 8370-1 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 жовтня 2016 р. № 780 "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів продовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-p>
4. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені Наказом

Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10. 2013 року N 1277 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsi>

5. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 14.01.2013 № 16 "Про затвердження Методичних рекомендацій для лікарів загальної практики — сімейної медицини з приводу консультування пацієнтів щодо основних засад здорового харчування" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20130114_0016.html

6. Наказ Міністерства охорони здоров'я України "Про затвердження Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії" від 18 листопада 1999 року № 272 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0834-99>

7. Вініченко І.І. Стратегія як інструмент забезпечення економічного розвитку держави / І.І. Вініченко, А.Д. Мостова, // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. — 2016. — № 3. — С. 91—96.

8. Власов В.І. Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни / В.І Власов, В.П. Саблук, М.А. Лисак // Економіка АПК. — 2009. — № 8. — С. 43—45.

9. Гойчук О.І. Продовольча безпека: монографія / О.І. Гойчук. — Житомир: Полісся, 2004. — 348 с.

10. Гойчук О.І. Критерії продовольчої безпеки / О.І. Гойчук // Вісник Полтавської державної аграрної академії. — 2004. — № 1. — С. 42—44.

11. Жаліло Я.А. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналіт. доп. — К.: НІСД, 2011. — 104 с.

12. Ильина З.М. Продовольственная безопасность: теория, методология, практика / З.М. Ильина. — Минск: Ин-т экономики НАН Беларуси, 2007. — 230 с.

13. Інфляція та фінансові механізми її регулювання / [Даниленко А.І., Кораблін С.О., Петрик О.І. та ін.]; за ред. А. І. Даниленка; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. — К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2007. — 399 с.

14. Кардаш О.А. Сучасне методичне забезпечення оцінювання продовольчої безпеки України / О.А. Кардаш // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2015. — № 5(1). — С. 194—199.

15. Лупенко Ю. Сільське господарство продовжує встановлювати рекорди рентабельності [Електронний ресурс]. — Сайт ННЦ "Інститут аграрної економіки". — Режим доступу: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/1989-2017-04-25-13-01-39.html>

16. Малигіна В.Д. Методологія забезпечення продовольчої безпеки країни: монографія / В.Д. Малигіна / Донець. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. І. Туган-Барановського. — Донецьк: НОУЛІДЖ, 2011. — 471 с.

17. Мостова А.Д. Стратегія продовольчої безпеки держави: теоретико-методичний аспект // Економіка та держава. — 2016. — № 5. — С. 38—42.

18. Продовольча безпека країни: стан та перспективи зміцнення: монографія / [Тринько, Р.І. (кер. авт. кол.) та ін.]; Львів. держ. ун-т внутр. справ. — Л.: ЛьвДУВС, 2011. — 303 с.

19. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), "Methodology for determining the main indicators of food security "Some issues of food security"", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1379-2007-п> (Accessed 25 September 2017).

2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), "About the food security of Ukraine", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF6GI01A.html (Accessed 25 September 2017).

3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016), "On approving sets of food products, sets of non-food products and sets of services for major social and demographic groups", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/780-2016-п> (Accessed 25 September 2017).

4. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), "Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine", available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MetodichniRekomendatsi> (Accessed 26 September 2017).

5. Ministry of Health of Ukraine (2013), "On Approval of Methodological Recommendations for General Practitioners — Family Medicine on Consultation of Patients on the Basic Principles of Healthy Nutrition", available at: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20130114_0016.html (Accessed 24 September 2017).

6. Ministry of Health of Ukraine (1999), "On Approval of the Norms of Physiological Needs of the Population of Ukraine in the Basic Nutrients and Energy", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0834-99> (Accessed 26 September 2017).

7. Vinichenko, I.I. and Mostova, A.D. (2016), "Strategy as an instrument for ensuring the economic development of the state", *Visnyk Dnipropetrovs'koho derzhavnoho ahrarnoho universytetu*, vol. 3, pp. 91—96.

8. Vlasov, V.I. Sabluk, V.P. and Lysak, M.A. (2009), "Methodological Approaches to Assessing Food Security of the Country", *Ekonomika APK*, vol. 8, pp. 43—45.

9. Hojchuk, O.I. (2004), *Prodovol'cha bezpeka [Food security]*, Polissia, Zhytomyr, Ukraine.

10. Hojchuk, O.I. (2004), "Criteria for food security", *Visnyk Poltavs'koi derzhavnoi ahrarnoi akademii*, vol. 1, pp. 42—44.

11. Zhalilo, Ya.A. (2011), *Rozvytok ahrarnoho vyrobnytstva iak peredumova zabezpechennia prodovol'choi bezpeky Ukrainy [Development of agrarian production as a prerequisite for ensuring food security of Ukraine]*, NISD, Kyiv, Ukraine.

12. Il'ina, Z.M. (2007), *Prodovol'stvennaja bezopasnost': teoriya, metodologija, praktika [Food security: theory, methodology, practice]*, Institut jekonomiki NAN Belarusi, Minsk, Republic of Belarus.

13. Danilenko, A.I. Korablin, S.O. Petrik, O.I. (2007), *Infliatsiia ta finansovi mekhanizmy ii rehuliuвання [Inflation and financial mechanisms for its regulation]*, Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia, Kyiv, Ukraine.

14. Kardash, O.L. (2015), "Modern methodological support for food safety assessment of Ukraine", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 5 (1), pp. 194—199.

15. Lupenko, Yu. (2017), "Agriculture continues to set profitability records", available at: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/1989-2017-04-25-13-01-39.html> (Accessed 25 September 2017).

16. Malyhina, V.D. (2011), *Metodolohiia zabezpechennia prodovol'choi bezpeky krainy [Methodology of ensuring food safety of the country]*, NOULIDZh, Donetsk, Ukraine.

17. Mostova, A.D. (2016), "Strategy of food security of the state: theoretical and methodical aspect", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 5, pp. 38—42.

18. Tryn'ko, R.I. (2011), *Prodovol'cha bezpeka krainy: stan ta perspektyvy zmitsnennia [Food safety of the country: the state and prospects of strengthening]*, L'vDUVS, L'viv, Ukraine.

19. State Statistics Service of Ukraine (2017), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 25 September 2017).

Стаття надійшла до редакції 28.09.2017 р.